МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
ІНСТИТУТ ПРАВА, ПСИХОЛОГІЇ ТА ІННОВАЦІЙНОЇ ОСВІТИ

Олександра Беліченко

ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

ПРАКТИКУМ

для студентів
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності D8 «Право»

Видавець ФОП Марченко Т. В.

Львів 2027

УДК 340.15 (100) (075.8)
Б43

Рекомендовано до друку Науково-методичною радою
Національного університету «Львівська політехніка»

(протокол № 9/2026 від «21» жовтня 2026 р.)

Рецензенти:

Ковальчук В. Б., доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри теорії права та конституціоналізму Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка»;

Білостоцький С. М., кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри давньої історії України та спеціальних галузей історичної науки Львівського національного університету ім. Івана Франка;

Котуха О. С., кандидат юридичних наук, професор, декан факультету права Львівського торговельно-економічного університету.

Б43 **Історія держави і права зарубіжних країн**: практикум / Беліченко О. В.

— Львів: Видавець ФОП Марченко Т. В., 2027. — 296 с.

ISBN 978-617-8996-04-8

У практикумі подано теоретичні та практичні завдання, виконання яких забезпечить засвоєння курсу «Історія держави і права зарубіжних країн». Практикум спрямований на поглиблення теоретичних знань, удосконалення практичних умінь і навичок, розвиток правового мислення та формування історико-правового світогляду майбутніх правників. Його використання в освітньому процесі сприятиме підвищенню якості професійної юридичної підготовки, формуванню здатності до самостійного аналізу державно-правових явищ і усвідомленню значення історичного досвіду для розуміння сучасних правових процесів.

Практикум підготовано для здобувачів вищої освіти, науково-педагогічних працівників, науковців, а також широкого кола читачів, які цікавляться історією держави і права зарубіжних країн.

ISBN 978-617-8996-04-8

УДК 340.15 (100) (075.8)

© Беліченко О. В., 2027
© Видавець ФОП Марченко Т. В., 2027

ЗМІСТ

Вступ....4
Структура навчальної дисципліни....6
Опис навчальної дисципліни....6
Тема 1. Азіатський спосіб виробництва....15
Тема 2. Рабовласницька держава і право. Стародавня Греція....30
Тема 3. Рабовласницька держава і право. Стародавній Рим....42
Тема 4. Феодальна держава і право....58
Тема 5. Станово-представницькі монархії в країнах Західної Європи....72
Тема 6. Абсолютні монархії в країнах Західної Європи....87
Тема 7. Англійська буржуазна революція....101
Тема 8. Виникнення і розвиток США у XVIII ст....120
Тема 9. Французька буржуазна революція....136
Тема 10. Становлення парламентської монархії у Англії....153
Тема 11. Утворення Німецької імперії....169
Тема 12. Вплив більшовицької держави і права на світову історію....185
Тема 13. Фашистські держави і військові диктатури....201
Тема 14. Буржуазні демократії у післявоєнний період. США....216
Тема 15. Буржуазні демократії у післявоєнний період....228
Вимоги до написання та оформлення контрольної роботи студентів заочної форми навчання....241
Перелік тем для виконання контрольної роботи....243
Тестові завдання....248
Перелік питань для самоперевірки з дисципліни історія держави і права зарубіжних країн....286
Список використаних джерел....292

ВСТУП

Практикум з навчальної дисципліни «Історія держави і права зарубіжних країн» для здобувачів вищої освіти спеціальності D8 «Право» підготовлений відповідно до робочої програми навчальної дисципліни «Історія держави і права зарубіжних країн».

Історія держави і права зарубіжних країн посідає важливе місце в системі юридичної освіти, оскільки забезпечує формування цілісного уявлення про закономірності виникнення, становлення та розвитку державних інституцій, правових систем, основних джерел права, форм державного правління, політичних режимів і механізмів правового регулювання суспільних відносин на різних етапах історичного розвитку людства.

Вивчення дисципліни «Історія держави і права зарубіжних країн» сприяє розумінню історичної зумовленості державно-правових явищ, взаємозв'язку права із соціально-економічними, політичними та культурними процесами, а також усвідомленню ролі правових інститутів у забезпеченні організації суспільства, захисті прав людини та утвердженні принципів правової державності.

Актуальність навчально-методичного забезпечення дисципліни зумовлена необхідністю поглибленого осмислення історичного досвіду державно-правового розвитку зарубіжних країн у контексті сучасних трансформацій правових систем, конституційних реформ, удосконалення механізмів публічного управління та утвердження демократичних цінностей. Історико-правовий аналіз дає змогу простежити еволюцію уявлень про державну владу, законність, правосуддя, правовий статус особи, організацію судової системи, парламентаризм і конституціоналізм. Звернення до історичного досвіду різних держав сприяє критичному осмисленню шляхів формування сучасних правових інститутів, дає можливість виявляти спільні та відмінні тенденції їхнього розвитку й оцінювати значення історичних чинників для функціонування сучасних національних правових систем.

Вивчення навчальної дисципліни передбачає формування у студентів необхідних компетентностей:

інтегральна компетентність: здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі у галузі правничої діяльності;

загальні компетентності: здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу; здатність зберігати та примножувати моральні,

культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій; цінування та повага різноманітності і мультикультурності.

спеціальні компетентності: здатність аналізувати ретроспективи розвитку правових явищ та процесів у контексті їх впливу на сучасну правову систему; цінування та повага до гідності людини як найвищої соціальної цінності, розуміння її правової природи.

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач освіти повинен бути здатним продемонструвати такі результати навчання: проводити збір і інтегрований аналіз матеріалів з різних джерел; пояснювати природу та зміст основних правових явищ і процесів; виокремлювати і аналізувати юридично значущі факти і робити обґрунтовані правові висновки; аналізувати історію формування правових явищ.

Запропонований практикум розроблено з метою підвищення ефективності засвоєння навчального матеріалу, поглиблення теоретичних знань здобувачів вищої юридичної освіти та формування вмінь самостійно аналізувати історико-правові явища й процеси. Його зміст охоплює основні етапи розвитку держави і права зарубіжних країн — від найдавніших цивілізацій до державотворчих і правових процесів Новітнього часу. Такий підхід забезпечує послідовне вивчення історичної еволюції державних форм, політичних інститутів, правових систем, джерел права та механізмів здійснення правосуддя.

Виконання практичних та теоретичних завдань сприяє розвитку аналітичного та критичного мислення, навичок порівняльно-правового аналізу, уміння встановлювати причинно-наслідкові зв’язки між суспільними процесами й змінами у сфері держави та права, систематизувати історико-правову інформацію, працювати з нормативними джерелами та формулювати послідовні аргументовані висновки. Це створює необхідне підґрунтя для подальшого опанування галузевих юридичних дисциплін і формування професійної правничої компетентності.

Історія держави і права зарубіжних країн є цілісним навчальним курсом, його вивчення має бути послідовним й систематичним. Успішне вивчення курсу передбачає засвоєння студентами лекційного матеріалу, його закріплення та

поглиблення на практичних (семінарських) заняттях, самостійне вивчення навчальної та наукової літератури.

Практикум містить різноманітні завдання і вправи, які можуть бути використані під час аудиторної та самостійної роботи для закріплення набутих у ході навчального процесу теоретичних знань.

Структура навчальної дисципліни

Найменування показників	**Всього годин**	
	Денна форма навчання	**Заочна форма навчання**
Кількість кредитів/год.	4/120	4/120
Усього годин аудиторної роботи, у т. ч.:	60	20
лекційні заняття, год.	30	10
семінарські заняття, год.	–	–
практичні заняття, год.	30	10
лабораторні заняття, год.	–	–
Усього годин самостійної роботи, у т. ч.:	60	100
контрольні роботи, к-сть/год.	–	2/24
розрахункові (розрахунково-графічні) роботи, к-сть/год.	–	–
індивідуальне науково-дослідне завдання, к-сть/год.	–	–
підготовка до навчальних занять та контрольних заходів, год.	60	76
Залік	–	–
Екзамен	+	+

Частка аудиторного навчального часу студента у відсотковому вимірі:

денної форми навчання – **50 %**; заочної форми навчання – **16,7 %.**

Опис навчальної дисципліни

Лекційні заняття

№	Назви тем	30 год. ДФН	10 год. ЗФН
1.	**Тема 1. Азіатський спосіб виробництва.** Держава і право Стародавнього Сходу. Єгипет, Вавилон, Стародавня Індія.	2	2
2.	**Тема 2. Рабовласницька держава і право.** Стародавня Греція. Афіни. Спарта.	2	
3.	**Тема 3. Рабовласницька держава і право.** Стародавній Рим в епоху Республіки. Виникнення Риму. Держава і право Риму періоду Республіки (509 – 27 рр. до н. е.). Стародавній Рим в епоху Імперії. Причини переходу від Республіки до монархії. Суспільний і державний лад Риму в період принципату. Домінат.	2	
4.	**Тема 4. Феодальна держава і право**. Зародження феодалізму в державах Західної Європи. Держава франків.	2	2
5.	**Тема 5. Станово-представницькі монархії в країнах Західної Європи**. Зміни в суспільному ладі. Становлення міського самоуправління. Станово-представницька монархія у Франції. Генеральні штати. Великий березневий ордонанс 1357 р. Станова монархія у Англії. Роль і місце парламенту. Прецедентне право. Станово-представницька монархія в Німеччині. Рейхстаг та ландтаги.	2	
6.	**Тема 6. Абсолютні монархії в країнах Західної Європи.** Передумови абсолютизму. Абсолютна монархія у Франції. Абсолютні монархії в країнах Західної Європи. Абсолютна монархія у Англії та її особливості. Німецький «князівський» абсолютизм. Каролінa (1532 р.)	2	

Продовження таблиці

7.	**Тема 7. Англійська буржуазна революція**. Утворення буржуазної держави. Республіка та Протекторат Кромвеля.	2	2
8.	**Тема 8. Виникнення і розвиток США у XVIII ст.** Розвиток США у XIX – на поч. XX ст. Громадянська війна 1861 – 1865 рр. та її наслідки.	2	
9.	**Тема 9. Французька буржуазна революція**. Директорія та Перша імперія у Франції. Наполеонівські війни і їх вплив на державу і право Європи.	2	
10.	**Тема 10. Становлення парламентської монархії у Англії.** Утвердження принципів парламентської монархії. Поява відповідального уряду. Реформи виборчого законодавства 1832, 1867 та 1884–1885 р.	2	
11.	**Тема 11. Утворення Німецької імперії.** Загальнонімецьке право. Австрія та Австро-Угорщина у 1814 – 1867 рр. Дуалістична монархія. Галицький крайовий сейм.	2	
12.	**Тема 12. Вплив більшовицької держави і права на світову історію.** Суть комуністичної державно-правової доктрини. Жовтневий переворот 1917 р. в Росії. Перші кроки Радянської держави і права. Комінтерн та програма «світової республіки Рад». Демократична революція в Німеччині. Утворення Веймарської республіки. Угорська радянська республіка 1919 р.	2	2

Продовження таблиці

13.	**Тема 13. Фашистські держави і військові диктатури.** Суть державно-правової концепції фашизму. Фашизм в Італії. Німецький націонал-соціалізм як німецька різновидність фашизму. Нюрнберзькі закони.	2	2
14.	**Тема 14. Буржуазні демократії у післявоєнний період. США**. Посилення влади Президента. Розділене правління. Політична перемога буржуазного ладу в змаганні двох систем. Післявоєнні поправки до Конституції.	2	
15.	**Тема 15. Буржуазні демократії у післявоєнний період.** Еволюція двопартійної системи у Великобританії. Лейбористська націоналізація промисловості. Внутрішня й зовнішня політика М. Тетчер та її наступників. Четверта і П'ята Республіки у Франції.	2	
Усього годин		30	10

Практичні (семінарські, лабораторні) заняття

№	Назви тем	30 год. ДФН	10 год. ЗФН
1.	**Тема 1. Азіатський спосіб виробництва** 1. Поняття азіатського способу виробництва. 2. Держава і право Стародавнього Сходу. 3. Стародавній Єгипет. 4. Межиріччя та Вавилон. 5. Закони Хаммурапі 6. Стародавня Індія. Кастова система.	2	2
2.	**Тема 2. Рабовласницька держава і право. Стародавня Греція** 1. Держава і право гомерівського періоду. 2. Афінська рабовласницька демократія. 3. Аристократична республіка у Спарті.	2	
3.	**Тема 3. Рабовласницька держава і право. Стародавній Рим** 1. Виникнення Риму. Реформа Сервія Туллія. 2. Держава і право Риму періоду Республіки (509 – 27 рр. до н. е.). 3. Стародавній Рим в епоху Імперії. Причини переходу від Республіки до монархії. Суспільний і державний лад Риму в період принципату. 4. Домінат.	2	

Продовження таблиці

4.	**Тема 4. Феодальна держава і право** 1. Зародження феодалізму в державах Західної Європи. Держава франків. 2. Варварські правди. Салічна правда. 3. Суд і процес в державі франків.	2	2
5.	**Тема 5. Станово-представницькі монархії в країнах Західної Європи** 1. Зміни в суспільному ладі. Становлення міського самоуправління. 2. Станово-представницька монархія у Франції. Генеральні штати. Великий березневий ордонанс 1357 р. 3. Станова монархія у Англії. Роль і місце парламенту. Прецедентне право. 4. Станово-представницька монархія в Німеччині. Рейхстаг та ландтаги.	2	
6.	**Тема 6. Абсолютні монархії в країнах Західної Європи** 1. Передумови абсолютизму. 2. Абсолютна монархія у Франції. 3. Абсолютна монархія у Англії та її особливості. 4. Німецький «князівський» абсолютизм. Каролінa (1532 р.).	2	

Продовження таблиці

7.	**Тема 7. Англійська буржуазна революція** 1. Початок революції. Громадянська війна 1640 - 1649 рр. 2. Республіка та Протекторат Кромвеля. 3. Реставрація монархії. Habeas Corpus Act 1679 р. 4. Славна революція і Білль про права 1689 р.	2	2
8.	**Тема 8. Виникнення і розвиток США у XVIII ст.** 1. Декларація незалежності і війна за незалежність. 2. Конституція 1787 р. Перший цикл поправок. 3. Громадянська війна 1861 – 1865 рр. та її наслідки.	2	
9.	**Тема 9. Французька буржуазна революція** 1. Етапи революції. Конституція 1791 р. 2. Якобінська диктатура. 3. Директорія та Перша імперія у Франції. Наполеонівські війни і їх вплив на державу і право Європи.	2	
10.	**Тема 10. Становлення парламентської монархії у Англії** 1. Утвердження принципів парламентської монархії. Поява відповідального уряду. 2. Реформи виборчого законодавства 1832, 1867 та 1884–1885 р. 3. Політичний устрій та право Великобританії поч. XX ст. 4. Британська колоніальна імперія.	2	
11.	**Тема 11. Утворення Німецької імперії** 1. Посилення Пруссії. Прусська Конституція 1850 р. 2. Утворення Німецької імперії. 3. Загальнонімецьке право. 4. Австрія та Австро-Угорщина у 1814 – 1867 рр. Дуалістична монархія. 5. Галицький крайовий сейм.	2	

Продовження таблиці

12.	**Тема 12. Вплив більшовицької держави і права на світову історію** 1. Суть комуністичної державно-правової доктрини. 2. Жовтневий переворот 1917 р. в Росії. Перші кроки Радянської держави і права. 3. Комінтерн та програма «світової республіки Рад». 4. Демократична революція в Німеччині. Утворення Веймарської республіки. 5. Угорська радянська республіка 1919 р.	2	2
13.	**Тема 13. Фашистські держави і військові диктатури** 1. Суть державно-правової концепції фашизму. Націонал-соціалізм як німецька різновидність фашизму. 2. Фашизм в Італії. 3. Нацизм. Нюрнберзькі закони. 4. Рашизм – фашизм XXI ст.	2	2
14.	**Тема 14. Буржуазні демократії у післявоєнний період. США** 1. Посилення влади Президента. Розділене правління. 2. Політична перемога буржуазного ладу в змаганні двох систем. Причини і наслідки. 3. Післявоєнні поправки до Конституції.	2	
15.	**Тема 15. Буржуазні демократії у післявоєнний період** 1. Еволюція двопартійної системи у Великобританії. 2. Лейбористська націоналізація промисловості. 3. Внутрішня й зовнішня політика М. Тетчер та її наступників. 4. Четверта і П'ята Республіки у Франції.	2	
Усього годин		30	10

4.3. Самостійна робота

№	Найменування робіт	Всього годин	
		ДФН	ЗФН
1.	Контрольна робота	-	24
2.	Підготовка до навчальних занять та контрольних заходів	60	76
	Усього годин	**60**	**100**

Навчальне видання

Олександра Беліченко

ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Практикум

Формат 60x84/16. Папір офсетний. Друк цифровий.
Гарнітура PT Serif. Умовн. друк. арк. 17,21.

Видавець Марченко Т. В.
м. Львів-53, 79053, Україна, тел.: +38 (050) 370-19-57
e-mail: magnol06@ukr.net
https://magnolia.lviv.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників і
розповсюджувачів видавничої продукції:
серія ДК № 6784 від 30.05.2019 року,
видане Державним комітетом інформаційної політики,
телебачення та радіомовлення України.

Надруковано у друкарні видавця Марченко Т. В.